

ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Реєстраційний номер: 0119U001260

Роки виконання: 2019 – 2021 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Філософія освіти. Методологія, теорія, історія освіти і педагогіки

Науковий керівник: Дічек Н. П., доктор пед. наук, професор, завідувачка відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України.

ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ З ТЕМИ «ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ»

*Н. П. Дічек, доктор пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України*

Розкрито стратегічні цілі Української держави і тактичні шляхи їх реалізації з цілеспрямованої розбудови національної за змістом і духом загальноосвітньої середньої школи у період 2000-2010-х років. У контексті дискурсивного аналізу законодавчих документів загальнодержавного рівня і державних документів галузевого значення досліджено діяльність Міністерства освіти і наук (МОН) України як одного з ключових розробників і організаторів продукування і втілення в життя концептуально нових тактичних завдань, спрямованих на виконання стратегічних цілей. *Обґрунтовано*, що зміни стратегічних цілей у розвитку освіти є наслідком зміни політичного курсу держави, а боротьба за владу в країні спричинює не завжди вмотивовані зміни у керівництві МОН України і відповідно у його діяльності, що веде до ситуації, коли кожний новий міністр зі своєю командою прагнуть не стільки дотримуватися логіки послідовних дій згідно з попередніми модернізаційними заходами, скільки залишити своє слово в історії.

Обґрунтовано, що без філософського розуміння глобальних прогностичних функцій і технологічних можливостей освіти важко розраховувати на повноцінне розроблення стратегії й політики у цій сфері, а педагогіка не може визначити цілі і завдання освіти і набуває рецептурного характеру. *Доведено*, що філософія виступає не лише концептуальним ядром, а й креативною платформою, на основі якої має формуватися як нове бачення й розуміння людини, так і новий образ освіти. *Охарактеризовано* риси духовності в добу «товарної» концептуалізації освіти, окреслено основні причини сучасної духовної кризи. *Спрогнозовано* можливі наслідки «духовно-соціальної пандемії» та шляхи її упередження й подолання засобами освіти, виявлено основні об'єктивні і суб'єктивні причини прорахунків виховного процесу в контексті сучасної гуманітарної парадигми освіти.

Виявлено роль філософії у виробленні контрфактичної позиції у пізнанні загалом і пізнанні сфери освіти зокрема: філософія має задавати як мету те важливе і потрібне, чого фактично ще немає, зокрема – немає у наявній системі освіти.

Філософія освіти сприяє успішності створення дослідницької програми історії освіти, але вона й критично залежна від останньої (адже потребує опертя на історичні факти) в оцінці історичних подій. Специфічним завданням філософії освіти, яке залишається не лише недоступним, але і забороненим для історії освіти, є встановлення контрфактичних концептів творення нового типу освіти. *Обґрунтовано* необхідність послідовного подолання залишків русифікації в українській системі освіти в цілому, і в сучасній українській школі зокрема. *Висунуто і обґрунтовано* гіпотезу, що коріння неготовності сучасного суспільства адекватно боротися з пандеміями полягають у недосконалості системи освіти і тому слід готувати нові покоління до життя за нових природних, соціальних, психологічних, духовних умов, виробляти нові канони ставлення до здоров'я.

Встановлено, що сучасний процес підготовки майбутнього вчителя має включати такі основні компоненти: загальна підготовка (методологічно-розвивальна); соціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його самовизначення). *Здійснено* теоретичний і практичний аналіз проблеми педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Розкрито* можливості використання кращого досвіду видатних педагогів у практичній роботі Нової української школи. *Окреслено* основні підходи до визначення завдань педагогічної практики та науково-дослідної роботи студента-практиканта.

З'ясовано, що у 2003–2004 рр. профільну організацію освіти у старшій школі України вводили лише у тих закладах, де була готовність до цього: належна технічно-матеріальна база, володіння педагогами певними технологіями навчання, програмно-методичне забезпечення, мотивація учнів. Розпочалося застосовування різноманітних форм організації диференціації змісту освіти у старшій школі: внутрішньошкільна – профільні класи у загальноосвітніх закладах освіти; профільні групи у багатопрофільних загальноосвітніх закладах освіти; профільне навчання за індивідуальними навчальними планами і програмами; динамічні профільні групи (зокрема й різновікові); зовнішня – міжшкільні профільні групи; профільні школи інтернатного типу; навчально-виховні комплекси; загальноосвітні заклади освіти на базі закладів вищої освіти. Окремою формою реалізації профілізації старшої школи стало впровадження різнорівневих вимог до знань та умінь старшокласників згідно з їхніми освітніми потребами, зумовленими орієнтацією на майбутню професію. *З'ясовано*, що після затвердження (2009 р.) нової редакції «Концепції профільного навчання» на офіційному рівні було визнано: профільна старша школа діятиме за принципом особистісно орієнтованого навчання, створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів.

Обґрунтовано, що завдяки введенню 2001 р. Державного стандарту початкової освіти вперше в Україні розпочалося задіяння принципово нового механізму оновлення змісту початкової освіти і контролю засвоєння учнями знань, а отже розроблення і прийняття нових типових планів, програм, створення нових підручників, методичних посібників. *Встановлено*, що негативна тенденція до зниження рівня фінансування державою освітньої галузі, яка спостерігалася ще з початку 1990-х років, призвела до скорочення мережі дошкільних установ та закриття малочисельних шкіл, особливо на селі. Виходом з такої ситуації став

розвиток мережі навчально-виховних комплексів (НВК) «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (з 2003 р.). Доведено, що створення НВК позитивно вплинуло також на вирішення проблеми наступності дошкільної та початкової освіти, яка загострилася в країні на межі століть у зв'язку з розвитком загальної тенденції до варіативності змісту та методик навчання.

Установлено, що з 2003 р. в Україні учні молодших класів спеціальних шкіл з вадами слуху, зору забезпечувалися засобами індивідуальної корекції (для учнів з вадами слуху – різнопланові картки, ігри з розвитку мови та мовлення, логічного мислення; з вадами зору – спеціальні розвиваючі кубики, настільні ігри тощо), а діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування – перебували на повному державному утриманні та користувалися матеріальними пільгами. Обґрунтовано педагогічну цінність «Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку»(1993), удосконаленого 2000 р. (втратило чинність 2009 р.), та доопрацьованого у «Положенні про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» (2010 р.). Вона полягала у забезпеченні загального і цілеспрямованого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Ще одним новим кроком у розвитку освіти таких дітей з стало затвердження «Положення про навчально-реабілітаційний центр» (2012 р.), як заклад, що розширював можливості і права на освіту дітей зі складними вадами розвитку, їхню інтеграцію в суспільство шляхом здійснення комплексних реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, здобуття освіти відповідного рівня, розвиток та корекцію порушень.

Обґрунтовано методологічні принципи дослідження культурологічних основ змісту шкільної літературної освіти та спадщини Б.Грінченка.

ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (2000-2010 р.р.)

*Н. П. Дічек, доктор пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України*

На підставі дискурсивного аналізу масиву документальних, публіцистичних і наукових джерел охарактеризовано в історико-ретроспективному вимірі (2000-2010-і роки) розвиток стратегічних ліній освітньої політики Української держави і тактичні кроки з її практичної реалізації в галузі модернізації діяльності середньої загальноосвітньої школи. Обґрунтовано, що зміни стратегічних цілей в освіті є наслідком зміни політичного курсу країни. Однак серед стратегій, започаткованих у перші роки незалежності, і досі стало-провідною залишається стратегія на подальшу розбудову національної державності, а отже національної за змістом і духом шкільної освіти (як і освітньої галузі у цілому), розвиток якої вмотивовано набув націєтворчого значення. Стратегія і тактичні завдання з розбудови національної школи були визначені ще у «Державній національній програмі «Освіта» : Україна ХХІ століття» (1993 р., за Президента Л.Кравчука і міністра освіти П.Таланчука), розвинуті і